

Karadeniz'deki Son Gelişmeler ve Türkiye-Moldova İlişkileri Işığında Moldova'daki Parlamento Seçimleri

Tuğrul Veli*

Özet

Makalede, Karadeniz havzasında son dönemde cereyan eden olaylar, küresel ve bölgesel aktörlerin strateji ve politikaları, bunların bölge üzerinde doğurduğu etki ve neticelerin genel manzarası çözümlenmektedir. Bu sürecin Türkiye – Moldova ilişkilerine mevcut ve olası tesirlerine değinilmektedir. Bu çerçeveden hareketle bölgenin iki önemli ülkesi olan Türkiye ile Moldova ilişkilerinin genel profili ve gelişim süreci anlatılmaktadır. 2009 başlarında Moldova'da yapılacak olan parlamento seçimlerinin önemine vurgu yapılmakta, bunun iki ülke ilişkilerindeki yeri ve yansımaları analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz bölgesi, Türkiye-Moldova ilişkileri, bölgesel projeler, parlamento seçimleri.

KARADENİZ'DEKİ SON GELİŞMELER VE BÖLGE ÜLKELERİ ÜZERİNDEKİ YANSIMALARI

SSCB'nin çöküşünün ve iki kutba dayalı dünya olgusunun ortadan kalkması ardından Avrasya sınırlarının yeni şekliyle ortaya çıkışı yeni jeopolitik güç boşluğu alanlarını da beraberinde getirmiştir. Bu güç boşluğu alanlarından biri de, yeni bağımsız devletlerin yarandığı, konumu ve yapısı ile yalnız bölgenin değil, dünyanın en hassas bölgelerinden biri olan Karadeniz havzasıdır.

Soğuk Savaş dönemindeki kamplaşmanın en önemli rekabet ve çekişme alanlarından olan Avrasya'nın en büyük iç denizi adlandırılabilir Karadeniz bölgesi, bugün de o yılları anımsatan bir atmosfer içerisinde bulunmaktadır. Gürcü birliklerinin Güney Osetya'ya girmesi ardından Rus ordusunun Gürcistan'ın içlerine kadar ilerlemesi bir anda Karadeniz'in soğuk sularını ısıtmaya yetmiştir. Bölge ülkelerinin her biri kendi tavırlarını muhtelif yoğunluk dereceleriyle ortaya koymuş, 90'lardan itibaren bölgede belirginleşmeye başlayan kamplaşma daha net şekilde ortaya çıkmıştır.

Bu süreçte Rusya Karadeniz'deki çıkarlarının korunmasında güvenlik boyutu ile yakından ilgilenmektedir, bu nedenle de konumunu güçlendirmek için askeri-siyasi araçlara öncelik vermektedir. Rusya Karadeniz'de ABD'nin ve NATO'nun varlık göstermesinden ciddi tehdit algılamaktadır. Rusya'nın Karadeniz ile ilgili stratejik konseptinin önemli hususlarından bir tanesi bölge ülkelerinin Avrupa güvenlik sistemine, Avro-Atlantik alyansına Rusya'ya rağmen entegre olmalarının önlenmesidir. ABD'nin yanı sıra bir de NATO'nun ve

* Avrasya Demokrasi Vakfı Başkan Yardımcısı.

AB'nin bölgeye yerleşmesi Rusya'nın bölgedeki etkinliğini azaltacak ve buradaki işini daha da zorlaştıracaktır. Bölge ülkelerinin askeri ve dış politika istikametlerini Moskova temayülünde devam ettirmelerini Kremlin *a priori* hedef olarak benimsemiştir. Nitekim, Rus ordusunun Gürcistan'a müdahalesi de Rusların bu konudaki hassasiyetinin bariz bir göstergesidir.

Bölgenin bir diğer başat aktörü olan Türkiye, yeni hassas jeopolitik konfigürasyonda bir ikileme karşılaşmıştır diyebiliriz. Bir tarafta yarım yüzyılı aşkın Batılı müttefik kimliği, NATO üyeliği, AB'ye tam üyelik hedefi, diğer tarafta değişen dengeler çerçevesinde oluşan çıkar algılamaları. Özellikle Irak hareketi zamanı ABD ile yaşanan sorunlar ve bunun yansımaları, Türkiye'nin strateji ve politikalarını gözden geçirmesini, farklı arayışlar içerisine girme ihtiyacını doğurmuştur. Bunun esasen tezahür ettiği alanlardan biri de Karadeniz bölgesi olmuştur.

ABD'nin bu bölgede askeri yapılanma gayreti, üs ve manevra kabiliyeti oluşturma teşebbüsleri Türkiye'nin uluslararası anlaşmaları ve normatif belgeleri esas tutarak itiraz etmesine neden olmuştur. Bu sürecin, Ortadoğu ihtilafı ile aynı dönemde gerçekleşmesi de, Türkiye'nin bu konuda Rusya ile ortak tavırlar sergilemesini ortaya çıkarmıştır. Ankara, kendisinin içinde olduğu ve başını çektiği Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ), Karadeniz İşbirliği Hizmet Grubu (*Blackseafor*), Karadeniz Uyumu (*Black Sea Harmony*) gibi örgütlenme ve teşebbüslerin şimdilik yeterli olduğu kanaatindedir. Türkiye, 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin delinmemesi konusunda kararlı tutumunu sürdürmektedir. Sözleşmesinin bir kere delineceği takdirde bunun tekrarlanmasının önüne geçilemeyeceğini tahmin etmektedir. Kısacası, bu bölgede öncelikle bölge aktörlerinin söz sahibi olmasını istemektedir. Son Rus-Gürcü çatışmasında Türkiye, temkinli ve dengeli tavrıyla krizin daha da derinleşmemesi, yayılmasının önlenmesi ve de sözkonusu dış müdahalelerin kalıcı hale gelmemesi için özenli diplomasi yürütmüştür.

Bulgaristan ve Romanya'nın tam üyeliğe geçişinin ardından Karadeniz bölgesi Avrupa Birliği'ni doğrudan ilgilendirir nitelik kazanmıştır. AB Karadeniz bölgesini enerji pazarı olarak görmesinin yanı sıra, aynı zamanda bölgeyi Hazar Havzası'na, Orta Asya'ya ve Basra Körfezi'ne çıkış kapısı olarak da görmektedir.

Ekonomik faktörün yanı sıra AB'nin Karadeniz havzasına yönelik tutumunun bir diğer temel sütunu Avrupa'yı tehdit eden sorunların zamanında ve yayılmadan yerinde engellenmesidir. Yani güvenlik faktörüdür. Karadeniz bölgesinin bu bakımdan potansiyeli Avrupa güvenliği açısından büyük önem arz etmektedir. Birlik sınırları çevresinde güvenlik kuşağı oluşturulması için Karadeniz bölgesi mutlak şekilde göz önünde bulundurulmalıdır. Kıtanın sonuna kadar güvenlik kuşağı oluşturulmasının Birliğin temel hedeflerinden bir tanesi olduğu da gözardı edilmemelidir. Bölge dışı istikrarsızlık ve kıta güvenliğini tehdit edici unsurların Avrupa'ya taşınmaması açısından Avrupa'nın Karadeniz'in ve keza kıtanın bir alt bölgesi olan Kafkasya'nın Avrupa güvenlik çemberinin temel halkalarından bir tanesi olduğu kuşkusuzdur. Avrupa Birli-

ğinin komşuluk aracılığıyla hukukun üstünlüğü, istikrarlı demokrasi ve maddi refah için olanaklar yaratmak, bu amaçla AB ve komşularının karşılıklı çıkarlarını uzlaştırmak amacıyla tatbik ettiği Yeni Komşuluk Politikası'nın kapsam alanının bölgeyi merkezinde barındırması bütün bunları onaylar niteliktedir.

Diğer kıyıdaş ülkeler olarak Ukrayna ve Gürcistan'ın tutumu, ABD'nin jeopolitik algı ve pozisyonu ile benzeşmekte, önemli paralellikler göstermektedir. Her iki ülkenin de istikrar ve bölgesel konseptinin tam şekillendiğini söylemek erken olsa da, şu ana kadarki duruşları Batılı aktörlerle, Avroatlantik mekânı ile bütünleşen bir yapı arz etmektedir.

Global nüfuz mücadelesinin kesişme noktalarından biri olarak bölgenin, başta doğal gaz ve petrol olmak üzere doğal kaynaklar bakımından zenginliği ve dünya piyasalarına çıkartılması, uluslararası ulaştırma koridorlarının oluşturulması yönünden perspektifleri gibi etkenler bölgeyi 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren ABD'nin stratejik planlarının öncelikli konularından biri haline getirmiştir.

ABD'nin Karadeniz'deki siyasi hedeflerinin, öncelikle bölgesel aktör olmamasına rağmen bu bölgede doğrudan veya bölgesel yapılanmalar aracılığıyla söz ve hak sahibi olmak, müttefiklerinin pozisyonlarını pekiştirmek, istikrar artırmak, silahlanmanın uluslararası konvansiyonların ve kendi kontrolünün dışında gelişmesini önlemek, nükleer silahların kontrolünü sağlamak şeklinde özetleyebiliriz. Ayrıca biraz daha geniş anlamda bu hedeflere, bağımsızlıklarından uluslararası sisteme entegre olmaya çalışan bölge ülkelerinin demokratikleşmesine, serbest piyasaya uyum sağlamalarına, ticaret oranlarını artırmalarına yardımcı olmak, bu devletlerin uluslararası hak ve yükümlülüklerinin farkına varmalarını sağlamayı da eklemek gerekir. Böylece, söz konusu cumhuriyetler (özellikle Avro-Atlantik çizgide rota almış ülkeler) güvenlik ve benzeri sorumluluklar yüklenecek, bölgesel ve uluslararası barış ve istikrar bakımından tehlike oluşturabilecek Batı karşıtı radikal rejimlerin yükselişine izin vermeyeceklerdir.

Bölgenin elverişli jeopolitiği Afganistan'la başlayıp Irak'la devam eden terörle mücadele sürecinde, "Büyük Ortadoğu Projesi"nde ABD'ye çok büyük fırsatlar ve üstünlükler sağlama imkânındadır. Karadeniz'de etkili bir ABD, Basra'da ve Hazar'da güç sahibi İran'ın manipüle edilmesini kolaylaştıracaktır. ABD, kendisinin dışarıda kaldığı, sırf bölgesel aktörlerin şekillendirdiği bir yapılanmaya karşıdır. Montrö Sözleşmesinin aksine Karadeniz'de bölge dışı aktörleri by pass eden Türk-Rus veya Avrupa-Rusya işbirliği mekanizmalarını da bu nedenle rahatsızlıkla karşılamaktadır.

Mevcut konjonktürün manzarası, Karadeniz'e kıyı olmasa da bu havzanın bir parçası olarak kabul edilen Moldova iç ve dış politika dengelerinin daha iyi anlaşılması bakımından kısaca özetlenmiştir.

MOLDOVA POLİTİKASINA GENEL BİR BAKIŞ VE YAKLAŞAN 2009 PARLAMENTO SEÇİMLERİ

Moldova'da bağımsızlığa yönelik ilk hareketler, Sovyetler Birliği'nin son dönemlerinde, Gorbaçov'un "*perestroyka*" ve "*glasnost*" politikalarına paralel olarak başlamış ve bu dönemde ulusal ve kültürel bağımsızlık için uğraş veren birçok bağımsız politik grup ortaya çıkmıştır. Şubat 1990'da Moldova'da Yüksek Sovyet seçimleri yapılmış, daha sonra ülkede bağımsızlık ve reformlara yönelik çalışmalar artmış ve serbest piyasa ekonomisine geçiş yolunda çalışmalara başlanmıştır. Aynı yılın ilkbahar aylarında yapılan seçimlerde Moldova Halk Cephesi parlamentoda çoğunluğu sağlamış ve anayasada da bir dizi değişiklikler yapılmıştır.

Ekim 1990'da eski bir komünist lider olan Mircea Snegur'un Moldova Cumhurbaşkanı olmasından sonra ülke 27 Ağustos 1991'de tam bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu dönemde Romanya ile birleşme gündeme gelmişse de, Sengur'un muhalefeti nedeniyle bu gerçekleşmemiş ve 1993'ten itibaren de Moldova, Romanya ile birleşme düşüncesinden uzaklaşmaya başlamıştır. Moldova'nın demokratikleşme süreci, parlamentonun yetersiz kalması ve günümüzde de gündemdeki yerini koruyan Transdinyester (Pridnestrovye, Dnestryanı)¹ sorunu nedeniyle istenen hızda gerçekleşmemiştir.

Moldova bağımsız bir ülke olmasına rağmen Rus silahlı kuvvetleri, Dinyester nehrinin doğusunda kalan topraklarda mevcudiyetlerini korumuş ve burada ayrılıkçı azınlığı desteklemiştir. 1996 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden galip çıkan dönemin Parlamento Sözcüsü Petru Lucinschi, özellikle ekonomi alanında önemli reformlar başlatmışsa da görevde bulunduğu süre içerisinde parlamento ile ciddi fikir ayrılıkları yaşamıştır. 2000 yılında parlamentodan geçen bir kanun ile Cumhurbaşkanı'nın halk oyu ile değil parlamento tarafından seçilmesi kabul edilmiştir. Şubat 2001'de gerçekleştirilen seçimlerden Moldova Komünist Partisi yine galip çıkmış ve parlamentoda çoğunluk sağlayan bu partinin milletvekilleri Vladimir Voronin'i Cumhurbaşkanı olarak seçmişlerdir.

Vladimir Voronin, Cumhurbaşkanlığı görevine 4 Nisan 2001'de dört yıllık bir süre için Parlamento tarafından seçilmiştir. 1991'den yana iktidarda olan Voronin, denge politikasını temkinli şekilde uygulamaktadır. 2003'te Transdinyester sorununda Rusya'nın getirdiği çözümleri reddedince, Moskova ile ilişkileri bozulmuş ve yüzünü Batı'ya dönmüştür. Moldova'nın BDT'ye (Bağımsız Devletler Topluluğu) alternatif bir oluşum sayılan GUAM'a (Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova) girişi de bu bakımdan önemli gösterge olmuştur.

¹ Moldova'da Dinyester nehri ile Ukrayna sınırı arasında kalan bölgeye Transdinyester adı verilmektedir. Nüfusunun yüzde 43'ü Moldovalı/Romen, yüzde 28'i Ukraynalı ve yüzde 25'i de Rus kökenli olan bu bölge, 2 Eylül 1990 tarihinde Moldova'dan bağımsızlığını ilan etmiş ve bölgeye Rus askerleri ile Ukraynalı ve Kazak gönüllü milisler konuşlandırılmıştır. Bölgede patlak veren savaş 1992 yılında ateşkes ile sonuçlanmışsa da soruna nihai bir çözüm halen getirilememiştir.

Şu anda iktidarda olan Komünist Parti ülkedeki son iki seçimi kazanmıştır. Parlatentonun 101 sandalyesinin 71'i Komünist Partisi'nde bulunuyor. Moldova'da çoklu parti demokrasisi devam etmektedir. Komünist Parti, Komünizmden çok karma ekonomiyi uygulamaktadır. Adının Komünist Parti olmasına rağmen, komünist doktrin ve öğreti ile çoğu noktada uyuşmayan, kendine özgü (*sui generis*) bir yapıda faaliyetlerini yürütmektedir.

6 Mart 2005 tarihinde yapılan genel seçimler sonucunda Komünist Parti yüzde 45.98, Hıristiyan Demokrat Halk Partisi yüzde 9.07, Demokratik Moldova Seçim Bloku yüzde 28.53 oranında oy almıştır. Bu oy dağılımına göre Komünist Partisi 56 sandalye, Hıristiyan Demokrat Halk Partisi 11 sandalye, Demokratik Moldova Seçim Bloğu 34 sandalye elde etmiştir.

Moldova, 6 Mart 2009 tarihinde yapılacak olan yeni Parlamento seçimlerine hazırlanmaktadır. Seçimler, Moldova'nın hem yakın dönem ulusal siyasetinin şekillenmesi, hem de bölgesel dengeler bakımından önem arz etmektedir. Parlatentonun dağılımının belirlenmesi için irili ufaklı 10'u aşkın parti seçim sürecine hazırlanmaktadır.

MOLDOVA POLİTİKASINDA TARLEV FAKTÖRÜ

Moldova siyasal yaşamında yapıcı bir imaja sahip olan Vasiliy Tarlev, iki dönem yaptığı Başbakanlık görevi süresince (2001-2008) Moldova'da siyasal, ekonomik, sosyal, bilimsel alanlarda önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. SSCB döneminden miras kalan yapısal sorunların ortadan kaldırılması, ülke kalkınmasının belirleyici noktalarında dönüşüm süreçlerinin başlatılması, uluslararası kuruluşlarla isabetli ve sağlıklı işbirliği mekanizmalarının tesis edilmesi, bölgesel ve küresel aktörlerle faydalı işbirliği mekanizmalarının hayata geçirilmesi, yasadışı oluşumların üzerine gidilmesi alanlarında isabetli uygulamalar hayata geçirmiştir.

Uluslararası ilişkilerde dengeli bir politika yürütmeye çalışmaktadır. Batı'yla ilişkilere, özellikle de Avrupa Birliği ile ilişkilere önem vermekte, Birliğin sınır bölgelerinden olan Moldova'nın çeşitli formatlarda Avrupa kurum ve kuruluşları ile sistematik entegrasyon çalışmalarını desteklemektedir. Burada, siyasal ve askeri oluşumlardan uzak, özellikle ekonomik temayüllü oluşumları esas almaktadır.

Moldova'nın bugünkü önemli siyasal sorunlarından birisi Pridinestroye sorunudur. Moldova'nın bağımsız bir ülke olmasına rağmen Rus silahlı kuvvetleri, Dinyester nehrinin doğusunda kalan topraklarda "barış gücü" statüsü altında mevcudiyetlerini korumuş ve burada bağımsız "Transdinyester Cumhuriyeti"ni ilan etmiş olan Slav azınlığı desteklemiştir. Bu durum, Transdinyester'in Moldova'daki ağır sanayinin büyük bir kısmına sahip olması nedeniyle ülke ekonomisini olumsuz şekilde etkilemiştir.

Bu bölgedeki ayrılıkçı hareket karşısında Tarlev, burada nüfuz sahibi olan Rusya Federasyonu ile birlikte bu soruna yanıt bulunması gerektiğine, Rusya'nın politikasına tamamen ters bir tavırla bu konuda başarı sağlanamayacağı

yönünde tavır ve tutuma sahiptir. Bu konuda istikrarın sağlanması için Rusya ile ilişkilerde temkinli ve yapıcı yaklaşımdan yanadır.

Tarlev, doğal kaynaklar bakımından zengin olmayan, tarım ve sanayiye dayalı ülke ekonomisini geçiş dönemi sancularından kurtarmak için yeni reformlar ve atılımlar gerçekleştirmiştir. İhracatın artırılması, yabancı sermayenin ülkeye getirilmesi, özelleştirme, yeni iş yerlerinin açılması vd. konularda cesaretli ve kararlı uygulamalar gerçekleştirmiştir. Moldova ekonomisinin karşılaştığı en önemli sorun olan dış kaynak yetersizliği ve dış borç yükünün ekonominin kaldırabileceği düzeyi aşmış olmasına çözümler getirmiştir.

2001 yılından beri gayri safi milli hâsıla yılda yüzde 7 oranında büyümüştür. 2005 yılının ilk 6 ayında 8,6 oranında bir büyüme hızı sağlanmıştır. 2002 yılında Tarlev'in başbakanlığında gerçekleştirilmiş olan % 7,2'lik büyüme, Moldova'nın bağımsız bir ülke olarak tarihinde yakaladığı en yüksek oran olmuştur.

Mevcut siyaset sahnesindeki politikacılar içerisinde rüşvet, yolsuzluk, mafioz yapılanma türü iddialardan uzak, yapıcı bir profile sahiptir.

Bu yapıda Mart seçimlerinin hem partisi, hem de kendisinin Cumhurbaşkanlığı hedefi için belirleyici süreç olduğunun farkında olan Vasiliy Tarlev, seçim sürecine ciddi hazırlık ve iddialar ile start vermiştir. Komünist Parti ile birlikte 3 partiyi bir araya getirerek *Moldova Merkezîyetçiler Birliği*'ni kurmuştur. Ülke içerisinde etkili sistematik kampanyalar yürütmekte, yurt dışı turları yapmaktadır. Önümüzdeki aylarda Ankara'nın yanısıra Brüksel, Moskova, Belgrad, Varşova vd. ziyaretlerini gerçekleştirmeye hazırlanmaktadır.

TÜRKİYE–MOLDOVA İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA TARLEV'İN PROFİLİ

Moldova'nın 1991'de bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri Türkiye olmuştur. Türkiye'nin Moldova ile ilişkilerinde temel yaklaşımı, bu ülkenin bağımsız, egemen ve toprak bütünlüğü sağlanmış bir ülke olarak bölgedeki barış ve istikrara katkıda bulunmasını, ikili, çok taraflı ve bölgesel planda geliştirilmiş bulunan ve karşılıklı çıkarlara hizmet eden dostluk ve işbirliği ikliminin daha da ileri götürülmesini esas almaktadır.

Bağımsızlığı takip eden ilk yıllarda Türkiye ile Moldova arasındaki ekonomik işbirliği düzeyi, Moldova'nın sınırlı kaynak ve yatırım olanakları nedeniyle arzu edilen seviyeye çıkmasa da, daha sonraki yıllarda, özellikle de 2000'den sonra yükselmeye başlamıştır. Bu da Tarlev'in Başbakanlık dönemine rastlamaktadır. Tarlev'in görev müddetinde Türkiye ile ilişkilere önem verilmiş ve daha da gelişimi yolunda katkılar sağlanmıştır.

İki ülke arasındaki ticaret hacmi %21'lik artış göstererek 2006 yılında 143 milyon dolara çıkmıştır. Türk müteşebbis ve işadamlarına daha uygun olanaklar tanınmış, gerekli kolaylıklar sağlanmıştır.

1994 Şubat ayında imzalanan Ticari ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması'nda öngörülen ve iki ülke ekonomik ilişkilerinde önemli karar alma mekanizmalarından olan Karma Ekonomik Komisyonu'nun (KEK) 2. Dönem Toplantısı 30-31 Mart 2004 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

Hükümetler arasında 3 Haziran 1994 tarihinde imzalanan 35 milyon dolarlık Eximbank kredisi proje ve ihracatın finansmanı için 5'er milyon dolarlık dilimler halinde ve 7 yıl vadeli olarak Gagauz Bölgesi'ndeki sulama kanalları ve içme suyu şebekesinin finansmanı için kullanılması planlanmıştır. Bölgenin kalkınması için yardım paketleri hazırlanmıştır. Sayın Süleyman Demirel'in de Cumhurbaşkanı olduğu dönemde Gagauz Türkleri ile ilgili ısrarlı çalışmalarının burada altı çizilmelidir.

Tarlev 2003'te Türkiye'ye resmi ziyarette bulunmuştur. Bu, Moldova'nın bağımsızlığından sonra Başbakan düzeyinde yapılmış ilk ziyaret özelliği taşımıştır. 7 ayrı alanda anlaşma ve protokol imzalanmıştır. Siyasal alanda da iki ülke yükselen marjla ilişkilerini sürdürmüşlerdir.

Tarlev'in Türkiye'ye resmi ziyareti sırasında gündeme gelen önemli müzakerelere konularından bir tanesi de her iki toplum açısından simgesel anlam arz eden Gagauz Türkleri'nin durumu olmuştur. Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan Moldova'da yaşayan 155 bin Gagauz Türkünün durumu ile ilgili olarak muhatabına telkinde bulunmuş, rica ederek Gagauzların hukuki statülerinin belirlenmesi istemiştir. Nitekim bunun sonucudur ki, Gagauzların özerklik hak ve statüleri anayasanın 111. maddesinde kesinlik kazanmıştır.² Bu, Gagauz toplumunu önemli ölçüde rahatlatmış ve seslerini duyura bilmelerinde, haklarını talep etmelerinde, yardımlar alabilmelerinde avantaj sağlamıştır. Bunu yerel yönetimin bütün yetkilileri de her vesileyle ifade etmektedirler. Başbakanlar Erdoğan ve Tarlev'in irade ve kararlılıkları burada belirleyici olmuştur.

Türk kamuoyu, Mayıs 2006'da Selanik'te yapılan Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci Devlet ve Hükümet Başkanları Zirve toplantısının sonunda aile fotoğrafının çekildiği zaman liderlerin duracakları yerin belli olması amacıyla yere konulan Türk bayrağını Başbakan Erdoğan'ın yerden kaldırmasının ardından, aynı bayrağa saygı hareketinin sadece Tarlev tarafından tekrarlanması ile kendisini epizodik olarak tanımış ve takdir etmişti.

² Gagauzlarda yönetim, Moldova Anayasası "Gagauz Yeri Özel Hukuki Statüsü" Kanunu, Gagauz Ana Kanunu ve Gagauz Halk Topluğu'nun çıkardığı yerel kanunlara göre yürütülmektedir. Moldova Cumhuriyeti'nin bağımsız devlet olarak statüsü değiştirildiği takdirde, Gagauz halkı kendi kaderini tayin etme hakkına sahiptir. Gagauz Yeri siyaset, ekonomi ve kültür konuları ile ilgili sorunları "Gagauz Özel Hukuki Statüsü" kanununun verdiği yetkiler çerçevesinde bağımsız olarak çözmektedir. Gagauz Yeri'nin kendi simgelerini taşıyan arması, bayrağı ve marşı vardır. Ancak Gagauz Yeri henüz tam yetkilerini kullanamamakta, kendi bütçesini yapamamakta, harcamalarını merkezi bütçenin izni dâhilinde yapabilmektedir.

SEÇİMLERDE TÜRKİYE’NİN POZİSYONU VE YAPILMASI GEREKENLER

Bu süreçte tabiatıyla, Türkiye - Moldova ilişkilerinde de kalıcı olanın ülkelerdeki şahıslar, iktidarlar, küçük ve kısa ömürlü menfaatler değil, ülkelerin sağlam temeller üzerinde kurulmuş daimi ve ortak çıkarlarından hareket edilmesi düsturu esas alınmalıdır.

Öncelikle yaşanan süreç ve gelişmeler olabildiğince önceden tahmin edilmeye çalışılmalı, politik öngörülebilirlik ve buna göre ardından gelecek manevra ve strateji kabiliyeti geliştirilmelidir. Olayların peşinden değil, öngörülebilir nitelikli vizyon ve konseptüel bakış oluşturulmalıdır. Yaşanan gelişmelere yerinde, zamanında ve durumun gerektirdiği üslupta reaksiyon gösterilmelidir. Seçim sürecinde belirli taraf tutulmasından, herhangi bir şahıs ya da partiden yana açık tavır takınılmasından kaçınılmalı, adil şartlar altında yapılacak seçim ve halkın iradesi ile ortaya çıkacak sonuca saygı gösterilmesi prensibi benimsenmelidir. Bunun yanında taraflarla diyaloglar kurulmalı, ayırım yapılmadan liderlerin Türkiye’ye ziyaretleri düzenlenmeli, düşünceleri ve gelecekte uygulamayı düşündükleri konseptler öğrenilmelidir. Kalıcı ve önemli olanın şahıslar, gruplar ya da partiler değil, iki devlet arasındaki ilişkilerin sağlıklı ve sürekli ilerlemesi olduğu unutulmamalıdır.

Diğer taraftan, köklü devlet mekanizması bulunan küresel aktörlerin yaptığı gibi, devlet kurumlarının ifade edemedikleri ve uygulamaya geçiremediklerini ya da yetersiz kaldığı hususları tamamlama açısından sivil toplum kuruluşlarının faaliyetine olanak tanınmalıdır. Çünkü günümüz şartlarında sivil toplum inisiyatifleri dış politikanın en önemli enstrümanlarının başında gelmektedir. Bundan yoksun yürütülen bir politika ciddi bir eksiklik taşıyor demektir. Buradan hareketle, Türkiye bu coğrafya ile ilişkilerde sivil toplum hareket ve inisiyatiflerine fırsat tanınmalı ve bunları desteklemelidir.

Bu, her şeyden önce Türkiye’nin kendi demokratik işleyişine, uluslararası arenadaki imajına ve karar verme mekanizmasının sağlıklı işleyişine katkı yapacak önemli bir faktördür. Türkiye’nin bütün bu dış politika inisiyatif ve ataklarına, özellikle AB’ye tam üyelik sürecinde ve bölge ülkeleri için örnek olma yolunda ayrıca bir gereksinimi vardır. Bu faaliyetlerin bu coğrafyada başarılı bir şekilde yürütülmesi, Türkiye’nin gelişme kat etmek isteyen bu ülkeler nezdindeki itibarını arttırmaya hizmet edecektir.

Bu çerçevede, Tarlev’in Türkiye’ye ziyareti, bu ziyaret sırasında kendisi ile resmi ya da sivil temaslarda düşüncelerinin dinlenilmesi, iktidara geleceği taktirde iki ülke ilişkilerinin öncelikleri çerçevesinde neler yapmayı düşündüğü, bölgesel politikalarda nasıl bir beraberlik yapılabileceği, ülkedeki Gagauz Türkleri ile ilgili olarak hangi konsepti esas alacağı vd. hususlarda fikir teatisinde bulunulması seçim sonuçlarının açıklanması sonrasında yapılacaklar için önemli bir zemin ve atmosfer teşkil edecektir.

Abstract

In the writing, incidents that are having circulation at this time in the catchment area of Black Sea, strategies and politics of global and local actors, their cause on this area is drawn in common view. It is touched on present and possible influence of process in relationships between Turkey and Moldova. In this frame of action area is explained the common profile and progressing process about relationships of two countries, Turkey and Moldova. It is pointed on parliamentary electives that will be done in Moldova in the beginning of 2009 and analysed reflection and position of this on relationships between two countries.

Keywords: *Black Sea region, Turkey – Moldova relations, regional projects, parliamentary elections.*

Kaynaklar

- "Evropeyskaya Integrasiya", <http://www.moldova.md/ru/relatile>
Türkiye–Moldova Siyasi İlişkileri, T.C. Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-moldova-siyasi-iliskileri.tr.mfa>
Moldova Ülke Raporu, İstanbul Ticaret Odası Dış Ticaret Araştırma Servisi, Haziran 2005;
Moldova Ekonomisi ve Türkiye ile İlişkileri, DEİK Raporu, Haziran 2003, İstanbul;
Moldova Cumhuriyeti, TİKA Yayınları, Haziran 2004;
Moldova'nın Yakın Tarihsel Perspektifi, www.kolkhoba.org.tr
Tarlev Hakkında Bilgi ve Belgeler, www.tarlev.md